

Ekologija, zaštita okoliša – ontološko–etički vidik – *

Milan Meštrov

Prirodoslovno–matematički fakultet, Zagreb

Sažetak

Čovjek je, zadirući u sva osnovna zbivanja, koja se odvijaju u biosferi, postao jedan od najvažnijih ekoloških čimbenika. Mijenjajući prirodu, izaziva u njoj promjene koje posredno i neposredno djeluju i na njega samoga. Njegovo je djelovanje najčešće bez poštivanja ritma zbivanja u prirodi, neusklađeno s njom, uništavajuće za život, ekosustave i biosferu u cijelosti. Razvoj tehnike i tehnologije postavio je pred čovjeka važno pitanje kako obraniti prirodu i sebe samoga od negativnih posljedica tehničkog i tehnološkog napretka.

Ljudsko djelovanje redovito ovisi o »biti« čovjeka, a ne samo »činiti« ili »imati«. Nijedna akcija neće donijeti trajan uspjeh bez etičke svijesti i savijesti, stoga je uzaludno tražiti rješenja samo izvan moralne sfere. Čovjek je odgovoran i za sva nerazumna bića na zemlji, mora živjeti i djelovati u skladu s prirodom i njezinim zakonima, nema moralno pravo učiniti sve ono što mu je fizički moguće, a profit ne može biti jedini cilj gospodarstva.

Ne samo da naš, i budući naraštaji imaju pravo na život, mi im ga ne smijemo uskratiti. O tim obvezama moraju brinuti sve države, sva društva i sva zakonodavstva (nacionalna i internacionalna).

Sve što je izloženo u ovom referatu potkrijepljeno je stavovima u publiciranim tekstovima drugih autora i u nekim mojima, a odraz su osobnog razmišljanja i opredjeljenja o izloženim problemima.

Ključne riječi: ekosustav, etika, moral, odgovornost, tehnički napredak, zaštita okoliša

U prethodnih nekoliko decenija brzo se širi i produbljuje sadržaj ekologije. Taj termin, uostalom kao i u drugim znanostima, s vremenom stječe različita značenja. Važno je uočiti koja se pitanja ekologiji danas postavljaju i kako ih se pokušava rješavati, te dokle seže domet ekologije kao znanosti u užem smislu riječi (*sensu stricto*) u okvirima prirodnih znanosti, te u širem smislu riječi (*sensu lato*) tehnike i tehnoloških te društvenih znanosti.

Ako je filozofiji zadatak da svekoliku stvarnost domisli u odnosu prema cjelini, tada se pitanja, koja se današnjem čovjeku postavljaju u vezi suvremenog snažnog razvoja tehnike i tehnologije te pretjerano konzumističkog pristupa prirodi, tiču i temeljnih filozofskih pitanja, posebno s ontološko–etičkih vidika.

Potreba je čovjeka da poveća materijalna bogatstva i da učvrsti svoj život sa stalnim nastojanjem da »gospodari« prirodom ali pritom pred njim stoji zahtjev da svojim

* Rad se temelji na autorovu izlaganju na hrvatsko–njemačkom simpoziju Goethe–Instituta Zagreb i časopisa »Socijalna ekologija« *Ekološki izazovi modernom društvu*, održanom 25. i 26. travnja 1996. godine u Goethe–Institutu u Zagrebu.

djelovanjem u svoj svijet i život unosi smisao. U tome je njegova moralna odgovornost i iz toga proizlazi zahtjev odgovarajuće čovjekove svijesti i njegovih temeljnih stavova prema sebi, svijetu, budućnosti i vlastitoj odgovornosti (Koprek, 1991).

Temeljni procesi koji se odvijaju u biosferi su promet, kruženje tvari i protjecanje energije, o njima ovisi cjelovita produktivnost biosfere i svakog ekosustava posebno. Ti su se procesi u svoj svojoj složenosti odvijali i prije pojave čovjeka na Zemlji (Meštrov, 1994).

Zadirući u sva osnovna zbivanja koja se odvijaju u biosferi, čovjek je postao jedan od najvažnijih ekoloških čimbenika. U relativno kratkom vremenu više je izmijenio svoj okoliš nego bilo koja druga biološka vrsta, pa uvelike utječe na dalji razvoj biosfere. Mijenjajući prirodu, čovjek izaziva u njoj promjene koje posredno i neposredno djeluju na njega samoga. Posebnost je njegova djelovanja u tome što se ono obavlja primjenom tehnike i obuhvaća ne samo različita materijalno tehnička pomagala nego čitav skup opsežnih znanja i iskustava generacija koja su sređena u znanosti. Ekologiji pripada zadaća da pobliže ispita čovjekov odnos prema prirodi, ne samo zato što je njegova djelatnost biotički čimbenik velikog značenja nego još više zbog toga što je to djelatnost svjesnog, organiziranog i dosad najčešće neracionalnog iskorištavanja prirode, bez poštivanja struktura i ritma zbivanja u njoj (Meštrov, 1985; 1986; 1994).

Jednostavno rečeno, razvoj tehnike i tehnologije postavio je pred čovjeka važno pitanje – kako obraniti prirodu i sebe samoga od negativnih posljedica tehničkog i tehnološkog napretka.

U pitanju je i nezasićeni potrošački pristup eksploataciji prirodnih resursa. Valori-zacija prostora, adekvatno, odgovorno i dogovorno gospodarenje biosferom i pojedinim ekosustavima, uvažavajući ekološke zakonitosti strukture i metabolizma prostora, jedan je od načina zaštite, ali uz pretpostavku striktnog pridržavanja dogovora i odluka. Nije dovoljno uvažavanje i ostvarenje namjene objekta te njegovog estetskog izgleda, nego i to kako se uklapa u strukturu i metabolizam ekosustava.

Prava rješenja moraju uzeti u obzir rezultate ekoloških istraživanja užeg i šireg prostora.

Problematika ekologije kao znanosti, bilo one temeljne, na razini prirodnih znanosti sa svom svojom interdisciplinarnošću, te u razini primijenjenosti u biološkim, tehničkim, tehnološkim i drugim sličnim područjima, ne može se poistovjetiti sa svom, vrlo složenom, problematikom zaštite ljudskog okoliša. Problematika zaštite okoliša mnogo je šira pa zadire i u višu razinu stvarnosti.

Temeljno je pitanje odgovornosti pojedinca i društva, odgovornosti u odnosu na ono što čovjek čini s ekosustavima, s biosferom, s organskim vrstama, sa sobom samim i s budućim generacijama, to je pitanje etike, svijesti i savjesti svakog pojedinca, svijesti društvene zajednice, svakog naroda, države i međunarodne zajednice.

Jedino holistički etičko–moralni pristup problemima koje postavlja suvremena ekologija cjelovit je stav prema prirodi. Djelujući etički, čovjek osmišljava svoj život, prihvaća odgovornost i djeluje odgovorno, jer je pozvan da ostvari smisao svog života i svijeta, a na tome se gradi odgovornost šire zajednice i čovječanstva u cijelosti.

Kao razumno biće ushićen je i ponosi se svojim intelektualnim sposobnostima, spoznajnim mogućnostima. Moć spoznavanja omogućila mu je da upozna svijet oko

sebe, da vlada zakonitostima u tome svijetu i da ga preuređuje prema svojim potrebama. Spoznaja je omogućila razvitak znanosti, tehnike, proizvodnje i ljudskog društva. Omogućila je da čovjek postane moćni gospodar nad prirodom, da je iskorištava i preuređuje, ali ujedno da je onečišćuje, osiromašuje, pustoši i uništava. Postavljena su nova pitanja. Kamo to vodi? Što će biti sutra? I još mnoga druga. Ta su pitanja vrijednosno usmjerena. Vrijednosna mjerila i usmjerenja određuju ga, potiču i upućuju na to kako treba postupati. Bez osjećaja i razvijenog smisla za ljudske vrijednosti, bez vrijednosnih mjerila izgubio bi čovjek ljudska obilježja, pretvorio bi se u svoju suprotnost. Ukratko, prema svom bitnom ljudskom određenju čovjek nije samo spoznajno nego i vrijednosno biće (Vukasović, 1991). U tome se očituje i »ekološka kriza« koja je prvenstveno kriza vrijednosnih mjerila i slobodnog ljudskog djelovanja.

Sadašnja »ekološka kriza« koja se sastoji u opustošenju okoliša, ugrožavanju kulture i same egzistencije čovjeka i života uopće, znak je nedostatka pravilne otvorenosti uma prema biću i Bitku kao središtu cjelovitosti stvarnosti i života. Spoznaja se prirode svodi na proizvodnu funkciju. Znanost i tehnika postaju vrhunac moći za korist, a ne za dobro života. Priroda postaje jednostavni objekt, s njom se manipulira.

Svaki pokušaj zahvata u prirodu kao jednostavnog objekta čovjekovog nastojanja za gospodarenjem često ima suprotne posljedice od očekivanih, osiguranja, olakšanja, blagostanja, ukratko dobrote ljudskog života. Sužavanjem sličnosti uciljnosti prirode i čovjeka, sužava se i uciljnost čovjeka u kontekstu Bitka kao središta cjelovitosti stvarnosti i života. Na mjestu je doista Pascalova misao da je čovjek samome sebi najčudesniji stvor u prirodi (Pascal, 1969).

Pretjerano potenciranje čovjekove moći nije imalo za posljedicu samo duboke promjene u prirodi već je ujedno to razlog snažnom krikom za promjenom čovjekove svijesti, temeljnih stavova prema svijetu, budućnosti i vlastitoj odgovornosti, dapače razlog preispitivanja vlastitog smisla uopće, odmjeravanja pravog vrednovanja odnosa našeg »Imati« u službi našeg »Biti«, odnosa prema prirodi i njezinim zakonima, prema biću i Bitku.

Traženje životnog smisla sa sobom nosi zahtjev svakog čovjeka za neugroženom srećom. Njegovo traženje sreće mora se produžiti na cjelinu stvarnosti i protegnuti na takvu sreću koja se ne može izgubiti i koja dalekosežno nadilazi, transcendirira ljudske mjere. Tehnika i znanstveni napredak ne daju čovjeku uporište za osjećaj ispunjenosti usrećujućim smislom života, čovjek se osjeća ugroženim (Kustić, 1987).

Težeći za srećom, čovjek želi izaći na razinu »bitka«, izvora. A time uzlazi do one vrijednosti–dobrote, gdje se sve vrijednosti sastaju, jer im je u toj »točki« ishodište. U traženju životnog smisla, čovjek se zapravo nalazi pred odlukom: staviti u prvi plan življenja ono »Imati« ili ono »Biti«, pri čemu ni prvi ni drugi član alternative ne bi smio biti lišen vrijednosti, nego samo ispravno vrednovan unutar prihvaćenog odnosa da je naše »Imati« u službi našega »Biti«, a ne obratno« (Kustić, 1987).

Čovjekov interes najčešće postaje mjerilo odnosa prema prirodi. Tu je trag »ekološkijskog« nereda. U tom »ekološkijskom« neredu, što ga je izazvao čovjek, a koji može dovesti do planetarne katastrofe, vidi se profanacija prirode. Obradivanjem i iskorištavanjem zemlje često se ne misli na narušenu harmoniju prirode i naglo osiromašenje prirodnih dobara, koja se ne mogu obnavljati. Izgradnjom velikih industrijskih postrojenja i gradskih aglomeracija, nije uvijek pazio da uz pozitivne postoje i negativni učinci. Buka, onečišćavanje atmosfere, tla i voda veoma su negativne posljedice

ljudskih djelatnosti. Dobar dio razloga narušenosti prirodne harmonije plod su neznanja. Razvijajući tehniku čovjek je sebi olakšao život dolazeći brže i lakše do stvari potrebnih za život a da pri tom nije znao što sve sobom donosi tehnička civilizacija i kako će se ona odraziti na njegov život i prirodu uopće. Daljnji razlog sadašnje »ekološke« krize su različiti oblici osobnog i grupnog egoizma. Pokazalo se da pojedinci i grupe nisu mislili na solidarnost s drugim ljudima svoje i kasnijih generacija, koji imaju jednako pravo na zdrav prirodni okoliš.

Opsjednutost nadmoći i prestiža, zlouporabe u domaćim i međunarodnim trgovačkim poslovima svojevrsni su znakovi grupnog egoizma koji ometa suradnju neophodnu za rješavanje spomenutih problema suvremenog svijeta (Biškup, 1982).

Odgovorno iskorištavanje prirodnih dobara za svakog je čovjeka prvenstveno i nadasve problem savjesti. U promicanju tehničkog napretka, koji i dalje ostaje sredstvo oblikovanja prirode, treba znati da »imati« nije jedini i zadnji cilj ni za narode ni za pojedince. To osobito dolazi do izražaja u novim uvjetima zemalja u tranziciji, pa i u našoj lijepoj Hrvatskoj, kojoj prijete također opasnosti brze kapitalizacije ali i degradacije okoliša u težnji za brzim bogaćenjem pod svaku cijenu. Mi u Hrvatskoj, koja je još uvijek ekološki visokih vrijednosti okoliša, ne smijemo, počto-poto, žrtvovati te vrijednosti. To bi bio neoprostiv grijeh sadašnje generacije. Stoga sam prihvatio održati ovo predavanje s osjećajem odgovornosti vezano za sadašnju povijesnu situaciju Lijepa naše i njezinu budućnost.

U brizi oko zaštite i unapređivanja čovjekova okoliša moraju sudjelovati pojedinci i cijelo čovječanstvo, jer je u pitanju dobrobit svih. Razlozi proizvodnje često pretežu nad dostojanstvom radnika, a ekonomski interesi dolaze prije dobrobiti pojedinačnih osoba, ako ne i dobrobiti cijelih populacija. U tim slučajevima, onečišćavanje ili uništavanje okoliša plod je reduktivne i neprirodne vizije, koja katkad jednostavno prezire čovjeka. Isto tako, delikatna ekološka ravnoteža, poremećena je nekontroliranom destrukcijom životinjskih i biljnih vrsta ili nepromišljenim iskorištavanjem prirodnih bogatstava, a sve to, nije naodmet podsjetiti, premda se čini u ime progresa i dobrobiti, ne okreće se na korist čovječanstva. Ta dramatična dimenzija ekološkog poremećaja treba nas poučiti koliko su pohlepa i egoizam, individualni i kolektivni, suprotni redu stvorenog, u koji je uključena i uzajamna ovisnost (Ivan Pavao II, 1991).

Danas je ekološko pitanje doseglo takve razmjere da uključuje odgovornost svih. Različiti njegovi vidovi naznačuju potrebu usklađenih napora s ciljem da se utvrde dužnosti i obveze pojedinaca, naroda, država i međunarodne zajednice. U svijetu postoji red koji treba poštovati, ljudska osoba, obdarena mogućnošću slobodnog izbora, ima ozbiljnu odgovornost da čuva taj red, čak držeći u vidu dobrobit budućih naraštaja. »Ekološka kriza – opet ponavljam – moralni je problem« (Ivan Pavao II, 1991). U čovjeku se može roditi osjećaj odgovornosti za svoj okoliš kad shvati da je on dio prirode. Traži se da u svom djelovanju, u svijesti vlastite slobode, svjesno postavimo granicu, da prihvatimo u sebi prirodu u cjelini upravo slobodnim ograničenjem vlastitog djelovanja. Nijedna akcija neće donijeti trajni uspjeh bez etičke svijesti i savjesti. Uzaludno je tražiti rješenje samo izvan moralne sfere: u novoj tehnologiji, u promjeni produkcijskih odnosa, u smjeni tehnokrata, u novoj generaciji stručnjaka, u državnom aparatu ili novim društvenim institucijama. I uz najbolje društvene odnose i uz efikasne administrativne zahvate i uz genijalne znanstvene koncepte i uza sve tehnološke novosti, ostat će neriješen glavni i temeljni problem: kako izmijeniti negativnu čovjekovu svijest u odnosu na prirodu (Pozaić, 1991).

Rješenje opisanih problema traži suradnju svih znanstvenika, tako i ekološki odgoj i obrazovanje svijesti moraju prožimati cjelokupni odgoj. Važno je cjelovito gledanje s razboritim rasporedom vrednota. Nužna politička djelatnost pretpostavlja izobrazbene i odgovorne građane i političare. Stavu ekološke svijesti i oblikovanju savjesti pripada i jasna spoznaja što pojedinac može i mora činiti po svojoj odgovornosti na svom području, a što treba činiti zajedničkom zauzetošću. Ono što nam je osobito potrebno jesu, prije svega, političari i građani koji sjedinjuju stručno znanje sa spremnošću za odgovornost. Samo uz konstruktivno uzajamno djelovanje zakonodavnih inicijativa i ponašanja te uvjeravanja široke javnosti i onih koji odlučuju bit će moguće postići uspjeh.

Budući da je okoliš jedinstvena baština cijelog čovječanstva, potrebno je kod svih ljudi buditi i odgajati osjećaj i svijest o dogovornosti za cjelinu svijeta. Nužno je da sve odgovorne osobe složno reafirmiraju prioritet etike nad tehnikom, primat osobe nad stvarima.

Odgovornost se pred okolišem tiče i čovječanstva u cjelini (politika, država). Ako bismo na pojedinca natovarili neograničenu odgovornost učinili bismo ljudsko djelovanje nemogućim. Zadaća je politike i države da u cjelini promisle posljedice čovjekova djelovanja, da ih kontroliraju, da one loše što više onemoguće i da ih prema potrebi i sankcioniraju. U većini se slučajeva ne radi o posljedicama pojedinih djelovanja nego o koncentriranim posljedicama mnoštva djelovanja koje pojedinac ne može dohvatiti. Kontroliranje takvih učinaka nije samo stvar pojedinačnog zalaganja, nego i zakonskih normi.

Nijedan čovjek ne može postojati odvojeno za sebe. Da bi stupio u egzistenciju, da bi razvio svoj duh u mišljenju i govoru, da bi došao do samosvijesti, potrebna mu je zajednica s drugima. Po svakom se pojedincu oblikuje zajednica. Zajednica i individualnost su vrednote istog ranga, jer je pojedinac upućen na zajednicu, a zajednica na pojedinca. Načelno ne postoji prioritet jednoga naprama drugoga. Svaki od ta dva čimbenika posjeduje svoju vrijednost u sebi samome. Jedno od osnovnih načela odnosa ta dva faktora je da društvo ne smije svojatati za sebe zadatke koje pojedinac sam može rješavati, a društvo treba uskočiti ondje, gdje zadaci prelaze snagu pojedinca. To što vrijedi za odnos društva prema pojedincu, to vrijedi i za odnos većih društava prema manjim, podređenim društvima (Fuček, 1976).

U tom kontekstu veličina opisanih problema zahtijeva, uzimajući u obzir biosferu u cjelini, planiranje i akciju koja prelazi okvire jedne države, pa i ovdje vrijedi načelo supsidijarnosti koje omogućuje i zahtijeva odgovorno sudjelovanje svih.

U zaključku možemo ustvrditi slijedeće:

– Čovjek je, zadirući u sva osnovna zbivanja, koja se odvijaju u biosferi, postao jedan od najvažnijih ekoloških čimbenika.

– Mijenjajući prirodu, čovjek izaziva u njoj promjene koje posredno i neposredno djeluju na njega samoga. Njegovo je djelovanje najčešće bez poštivanja ritma zbivanja u prirodi, neusklađeno s njom, uništavajuće za život, ekosustave i biosferu u cijelosti.

– Razvoj tehnike i tehnologije postavio je pred čovjeka važno pitanje kako obraniti prirodu i sebe samoga od negativnih posljedica tehničkog i tehnološkog napretka.

- Ljudsko djelovanje redovito ovisi o »biti« čovjeka, a ne samo o »činiti« ili »imati«.
- Nijedna akcija neće donijeti trajni uspjeh bez etičke svijesti i savjesti, stoga je uzaludno tražiti rješenja samo izvan moralne sfere.
- Čovjek je odgovoran i za sva nerazumna bića na zemlji.
- On mora živjeti i djelovati u skladu s prirodom i njezinim zakonima.
- Čovjek nema moralno pravo učiniti sve ono što mu je fizički moguće.
- Profit ne može biti jedini cilj gospodarstva.
- Ne samo da naš, i budući naraštaji imaju pravo na život, mi im ga ne smijemo uskratiti.
- O tim obvezama moraju voditi računa sve države, sva društva i sva zakonodavstva (nacionalna i internacionalna).

Sve što sam izložio u ovom referatu potkrijepljeno je stavovima u publiciranim tekstovima drugih autora i u nekim mojim radovima, a odraz su osobnog razmišljanja i opredjeljenja o izloženim problemima i o daljnjem djelovanju osoba, naroda, država i međunarodne zajednice u pitanjima zaštite okoliša.

LITERATURA:

- Baloban, S. (1991). Suodgovornost za zaštitu čovjekove okoline. U: Pozaić, V. **Ekologija, znanstveno–etičko–teološki upiti i obzori** (str. 101–125). Zagreb: Filozofsko–teološki institut D. I.
- Belić, M. (1993): **Metafizička antropologija** (1–211). Zagreb: Filozofsko–teološki institut D. I.
- Bezić, Ž. (1990). Kršćanin i ekologija. **Crkva u svijetu**, 1(105):47–58.
- Bišкуп, M. (1982). Spasavanje svijeta: ekološki problemi. **Bogoslovska smotra**, 4:583–593.
- Bišкуп, M. (1989). Ekološki problemi u suvremenoj industrijalizaciji. **Bogoslovska smotra**, LIX(3–4):372–386.
- Fuček, I. (1976). **Čovjekovi odnosi**. Bilješke predavanja iz Specijalne moralne teologije, 1–95. Zagreb.
- Ivan Pavao II (1991). Mir s Bogom Stvoriteljem – mir s cjelokupnim stvorenjem, Papina poruka za svjetski dan mira 1990. U: Pozaić, V. **Ekologija, znanstveno–etičko–teološki upiti i obzori** (str. 149–158). Zagreb: Filozofsko–teološki institut D. I.
- Koprek, I. (1991). Ekološka kriza – izazov praktičnoj filozofiji. U: Pozaić, V. **Ekologija, znanstveno–etičko–teološki upiti i obzori** (str. 53–66). Zagreb: Filozofsko–teološki institut D. I.
- Koprek, I. (1991). Ekološka kriza – izazov praktičnoj filozofiji. **Obnovljeni život**, 1:28–38.
- Kustić, A. (1987). Imati i biti: Traženje životnog smisla. **Crkva u svijetu**, 4:319–335.
- Meštrov, M. (1975). Suvremena ekologija u suvremenom društvu. **Simpozij prirodne znanosti i njihovo značenje u suvremenom društvu** (str. 73–75). Zagreb: HPD.
- Meštrov, M. (1986). Suvremeni ekološki problemi. **Simpozij o ekološkim problemima suvremenog prometa, Zbornik radova** (str. 15–16). Zagreb: JAZU.

- Meštrov, M. (1994). Odnos čovjeka, prirode i tehnologije. U: »**Biologija**« 2. Zagreb: Školska knjiga.
- Pascal, B. (1969). **Misli**. Zagreb.
- Pozaić, V. (1990). Ekologija. **Obnovljeni život**, 4:243–252.
- Pozaić, V. (1991). Ekologija u teologiji. U: Pozaić, V. **Ekologija, znanstveno–etičko–teološki upiti i obzori** (str. 87–100). Zagreb: Filozofsko–teološki institut D. I.
- Vukasović, A. (1991). Odgoj za etičke vrijednosti u obitelji i školi. **Obnovljeni život**, 1:49–59.

ECOLOGY, ENVIRONMENTAL PROTECTION
– ONTOLOGICAL AND ETHICAL PERSPECTIVE

Milan Meštrov

Faculty of Science, Zagreb

Summary

A man has become, affecting all fundamental happenings, that take place in biosphere, one of the most important environmental factors. His activity is in most cases without obeying rhythms in nature, uncoordinated with it, destructive for life, ecosystems and biosphere on the whole. The development of technique and technology has put an important question for a man of how to protect nature and himself from negative consequence of technical and technological progress.

Human activity regularly depends on "the essence" of a man, and not only "to do" or "to have". Not a single action would produce a permanent success without ethical awareness and conscience, therefore it is to no purpose to search solutions only out of moral sphere. A man is also responsible for all non-rational beings on the Earth; he has to live and act in accordance with nature and its laws; Does not have the moral right to do all that is to him physically possible, and the profit cannot be the only goal of economy.

It is not only that our and future generations have the right to live, we cannot deny it to them. On these obligations all states have to care, all societies and all legislatures (national and international).

Key words: *ecosystem, environmental protection, ethics, morality, responsibility, technical progress*

ÖKOLOGIE, UMWELTSCHUTZ
– EIN ONTHOLOGISCH-ETHISCHER GESICHTSPUNKT

Milan Meštrov

Naturwissenschaftlich–Mathematische Fakultät, Zagreb

Zusammenfassung

Indem er auf alle grundlegenden Prozesse einwirkt, die sich in der Biosphäre abspielen, ist der Mensch zu einem der wichtigsten ökologischen Faktoren geworden. Durch seine Eingriffe in die Natur ruft der Mensch solche Veränderungen in ihr hervor, die direkt oder indirekt auf ihn selbst einwirken. Sein Wirken erfolgt meistens ohne Berücksichtigung des Rhythmus der Ereignisse in der Natur, ist nicht auf denselben abgestimmt und wirkt zerstörend auf das Leben, die Ökosysteme und die Biosphäre in ihrer Gesamtheit. Mit der Entwicklung der Technik und Technologie stellt sich dem Menschen die wichtige Frage, wie die Natur und er selbst vor den negativen Folgen des technischen und technologischen Fortschritts bewahrt werden kann.

Das menschliche Wirken hängt regelmäßig von dem "Sein" des Menschen ab, und nicht nur von dem "Tun" oder "Haben". Ohne ethisches Bewußtsein und Gewissen wird keine Aktion zu einem dauernden Erfolg führen, deshalb ist die Suche nach einer Lösung nur außerhalb der moralischen Sphäre zwecklos. Der Mensch ist auch für alle irrationalen Wesen auf der Erde verantwortlich, er muß im Einklang mit der Natur und ihren Gesetzen leben und wirken, er hat kein moralisches Recht, all das zu tun, was in seinen Kräften steht, und Profit kann nicht das einzige Ziel der Wirtschaft sein.

Nicht nur die unsere, sondern auch zukünftige Generationen haben ein Recht auf Leben, das wir ihnen nicht nehmen dürfen. Diesen Verpflichtungen müssen alle Staaten, alle Gesellschaften und alle gesetzgebenden Körperschaften (nationale und internationale) Rechnung tragen.

Grundbegriffe: *Ökosystem, Ethik, Moral, Verantwortung, technischer Fortschritt, Umweltschutz*